

QUADERN DE TEATRE

Jordi Coca

Juli Cèsar i la reina

Juli Cèsar sembla haver estat escrita l'any 1599, és a dir, al final del primer període de creació shakespeariana, i quan l'autor ja ha donat a conèixer *Romeu i Julieta*, *Ricard II* i algunes de les seves gran comèdies, com per exemple *Al vostre gust*. Feia un any que s'havia construït el teatre The Globe, i l'execució de Maria Stuart l'any 1587 ja quedava lluny. Anglaterra, que s'havia imposat a l'armada espanyola d'una manera rotunda, s'alçava com un regne fort, amb moltes possibilitats d'esdevenir hegemònic tant a Europa com en l'expansió del continent cap a l'est i cap a l'oest. Però la reina Elisabet ja feia quaranta-un anys que regnava i, com que no tenia descendència (ni hi havia cap possibilitat que en tingués), el futur que es prefigurava esplèndid per una banda s'enterbolia per l'altra davant la incertesa de la successió al tron. De fet, aquest tema de la successió d'Elisabet era tabú, però tot i això la societat anglesa es començava a plantejar què era millor per al dia que la reina els deixés orfes. Els puritans per una banda, els catòlics en la clandestinitat per una altra, els partidaris d'un futur rei escocès, les diverses conjures de la cort, els que preferien una solució republicana..., tots es movien sigilosament. Elisabet, per damunt del bé i del mal, regnava amb fermesa i ho tutelava tot, tot menys el futur.

Els anglesos d'aleshores els deuria dominar una mena d'esquizofrènia en relació amb la reina. Els que li eren fidels veien que el seu regnat s'acabava, i els que l'avorriren desitjaven una solució que no empetís el que la reina havia aconseguit. Així doncs, Elisabet projectava un doble ideal d'ella mateixa, una mena d'entitat abstracta que era la reina, el poder, l'estabilitat, la garantia de futur. Exactament com Juli Cèsar. Novament Shakespeare es mostrava genial en la tria del motiu a partir del qual es posaria a escriure, ja que el 1579, i el 1595 en segona edició, s'havien fet força populars les *Vides de Plutarc*, en traducció de Thomas North. D'aquí parteix Shakespeare, i de materials diversos tots ells relacionats amb Cèsar i el món romà en el període turbulent del final de la República i l'inici de la crisi que va dur a l'Imperi. Però, tot i la diversitat del material, l'obra sembla construïda bàsicament a partir de les vides que Plutarc va fer de Cèsar, Brutus i Antoni. Per si la tria no era encara prou oportuna, cal dir que l'obra de Shakespeare s'afegia a una llista considerable de peces, teatrals o en prosa, que havien convertit el tema de Cèsar i el final de la República romana en immensament popular. La punteria (i la puteria) de Shakespeare es posava de nou de manifest.

LA CORONA

Tothom ofereix la corona a Cèsar, tothom el vol veure coronat rei i emperador (aquest tothom, és clar, és relatiu), però ell es resisteix i es deixa estimar perquè se sent segur. Ell, que personalment és un home feble, malaltís, una mica sord, que no saps nedar, que té pors i és supersticiós, ha esdevingut el més gran i el més imprescind-

El 'Juli Cèsar' que Àlex Rigola ha dirigit al Lliure de Gràcia manté el pols shakesperiana però amb un alè contemporani

dible dels humans. Càssius –a qui Cèsar no acaba de veure clar perquè li sembla que pensa massa– és d'aquells que, per la proximitat a Cèsar, barreja en una sola entitat l'home estantís, l'estadista brillant, la incertesa del futur i la fidelitat imprecisa a la idea republicana. En el fons del fons de Càssius potser hi ha una simple qüestió personal, una mena d'enveja roïna per aquell home la vida del qual ell va haver de salvar i que, tanmateix, era molt més gran que ell i lloat per tothom. S'inicia, doncs, el complot que desfer-se de Cèsar. I, en primer lloc, cal garantir la presència de Brutus entre els conjurats. Brutus és un home honorable –tal com dirà després Antoni davant el cadàver de Cèsar i fent una figura retòrica ben coneguda–, de manera que si és entre els que s'alcen tot sembla garantit. També cal tenir Antoni amb els que intruïuen, i una gamma d'éssers humans que Shakespeare retrata amb una precisió decreixent que és una nova mostra de la seva mà magistral. La personalitat completa i torbadora de Càssius, el primer que organitza el complot, s'esvaeix successivament fins a esdevenir només uns homes que amaguen la cara. Aquestes simples figures en l'ombra també formen part de la conxorxa.

Però la mort de Cèsar no pot ser en cap cas un assassinat. Ha de ser un sacrifici, cosa que explica magistralment René Girard. La sang els involucra a tots i alhora els deslliura de cap culpa personal. De fet, ningú no ha matat Cèsar. Han estat els esdeveniments ineludibles, la història mateixa que s'imposa, una força cega que veu el perill d'un poder personal massa fort i que, alhora, sigui quina sigui la solució, tothom intueix que també ha de ser molt sòlida. En última instància es tracta de substituir la persona de Cèsar, l'ésser humà,

pel doble abstracte i perfecte que es dibuixa com un ideal. Aquest ideal, però, no se sap qui l'encarnarà, ningú no gosa proposar-se per fer aquesta funció. Brutus se'n deleix, però no s'ho diu ni a ell mateix; Antoni no sap, espera, intriga, es deixa estimar... I el poble? El poble no és res, és una massa amorfa i fàcilment manipulable que es desplaça segons convé als intrigants. El poble passa com si res d'ofrir la corona a Cèsar a entendre la seva mort; primer odien els criminals, però de seguida volen fer Cèsar a qualsevol, i poc després aquest mateix poble s'alça sense saber ben bé per què ho fa. Un cop ja s'ha agafat les armes tant és qui mori o a causa de què; Cinna, un pobre poeta (i aquest episodi no hi és en la versió d'Àlex Rigola), és brutalment assassinat només perquè es diu com un dels conjurats. La sang de Cèsar reclama una altra sang, menys noble però més abundosa: la sang del poble, la sang dels innocents, la sang que sempre ha servit i servirà per justificar els poderosos, es diguin Brutus, Antoni, Elisabet o Bush.

VIDES PARAL-LELES

El paralelisme entre el motiu triat per Shakespeare i el moment que vivia Anglaterra és evident. No costa gaire passar de Cèsar a Elisabet. Però, és clar, Shakespeare no és queda en aquesta simbologia fàcil; ell ens retrata la diversitat dels humans i la mesquina condició de què estem fets, especialment quan allò que es toca és el poder. I encara hi hauria molts altres paralelismes, entre els quals no és poc significatiu que la pesta novament havia mossegat amb fúria Anglaterra i el cor de Londres. Els teatres van estar tancats a causa de la pesta del juny 1592 fins al maig de 1594, i el 1593 va provocar deu

mil morts, una xifra escruixidora tenint en compte la població d'aleshores. Tota l'ambientació de què Shakespeare envolta *Juli Cèsar* és construïda a partir d'una mena de pesta, d'un mal averany que, com en tantes altres obres seves, sacseja la natura sencera. La nit sembla esclatar en trons i llampecs premonitors, els homes transiten atemorits pels carrers, els mals averanys pitjors semblen fer-se realitat i, talment assistíssim al darrer dia de la creació, el món es trasbalsa. Ho fa per la mort de Cèsar? O Cèsar ha mort perquè el seu temps s'ha acabat?

El cop magistral és no oferir únicament el paralelisme entre Cèsar i Elisabet. En el fons a Shakespeare sembla interessar-li per damunt de tot (a part de guanyar tants diners com pugui en el teatre que acaben d'obrir) aquest retrat de tots nosaltres, que podem ser alhora immensament generosos i profundament miserables. I li interessa retratar la seva perplexitat davant el poder, un poder que ens cal perquè és garantia d'ordre, i que odiem perquè és més que nosaltres i ens manipula. En última instància tots som una mica com el dissortat poeta Cinna, que morim per no res, per una confusió, perquè cal que la sang innocent corri pels carrers i així, en les altes esferes, es legitimen les punyalades per l'esquena. Cèsar és Elisabet. Els que temien per l'endemà de la gran reina i intriguaven, es movien pels mateixos motius barroers, foscos i inexplicables que empenyien Càssius, Brutus, Antoni i els altres. El món, que en temps de Shakespeare s'havia fet de sobte tan gran i divers, era exactament igual que abans, i idèntic a com és ara. Que ningú no es perdi el muntatge, en versió molt lliure, que ha fet Àlex Rigola; una altra vegada ens demostra el seu talent.